IL-BIDWI

FOLJU MAĦRUĠ DARBTEJN FIX-XAHAR MID-DIPARTIMENT TAL-BIEDJA

Editur, C. Zammit-Marmarà M.B.E.

Nru. 43 IL-ĠIMGĦA, IT-18 TA' AWISSU, 1944. Nru. 43

ID-DIRETTUR TAL-BIEDJA

(L-Editur)

WARA l-mewt tal-mibki Avukat G. Micallef, id-Direttur tal-Biedja ta' qabel, li ġrat ftit qabel il-gwerra. id-Dipartiment tal-Biedja, kien tista' tgħid, baqa' bla missier, u mill-mewt tiegħu sakemm inħatar bħala Direttur tal-Biedja, is-Sur Robert Biasini, u saħansitra għal xi sentejn wara wkoll, id-Dipartiment kien qed jitmexxa minn Aġent Direttur. Fost l-Aġenti Diretturi tad-Dipartiment ġie żmien li għamilha wkoll ta' Aġent l-istess Direttur tal-lum.

Is-Sur R. Biasini issa raġa' daħal fit-treġija tad-Dipartiment tal-Biedja bħala Direttur. Iżda hu mhu xejn ġdid f'dan id-Dipartiment. Huwa kellu x'jaqsam miegħu minn tnax-il sena 'l hawn, u, tista' tgħid, l-akbar xogħol ta' l-amministrazzjoni ma' tul dan iż-żmien kien dejjem f'idejh. Huwa laħaq għall-ewwel f'dan id-Dipartiment meta dan kien għadu jitrabba u jikber bil-ftit il-ftit, u meta wkoll wara, beda jsir fih l-akbar tibdil fix-xogħol amministrativ u tekniku—l-iktar f'dawk il-proġetti li nħolqu u twettqu wara suġġerimenti minn nies esperti li ġew apposta minn barra, l-iktar għal dik li hi torbija ta' bhejjem, tjur u annimali oħra ta' nisel ġdid fil-Qasam tal-Għammieri u koltivazzjoni ta' prodotti ta' l-ikel u tal-ġwież.

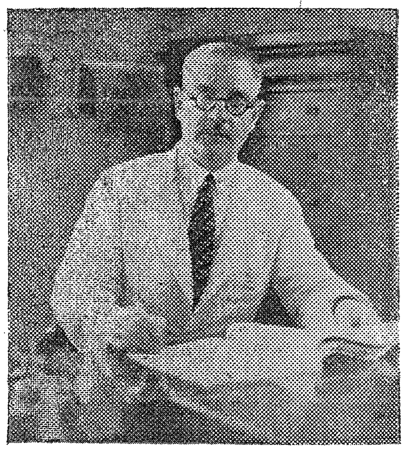

Fi żmienu twassa' x-xogħol ta' l-amministrazzjoni tad-Dipartiment meta l-Biċċerija ngħażlet mid-Dipartiment tas-Sanità u ngħaqdet ma' dak tal-Biedja. Fi żmienu wkoll trawwem ukoll ix-xogħol tal-mixtliet tad-Dwieli Amerikani li biddlu l-produzzjoni u taw ħajja ġdida lill-koltivazzjoni tad-dwieli tagħna li kienu għoddhom inqerdu bil-ħalja marda tal-"Peronospera".

Is-Sur Biasini f'ċertu żmien kien l-id il-lemija tad-Direttur u tista' tgħid ukoll ir-ruħ tad-Dipartiment tal-Biedja. Il-ħidma wtieqa tiegħu fid-Dipartiment u l-esperjenza kbira tiegħu fix-xogħol amministrativ kienu ġagħlu lill-Gvern jagħżlu bħala Aġent Direttur. Dan kien f'Ġunju ta' l-1940. Wara li kien wera kemm tassew sewa lid-Dpiartiment, l-iktar fi żmenijiet hekk imwiegħra tal-pajjiż, fl-24 ta' April, 1942, l-Eċċellenza Tiegħu l-Gvernatur, bl-approvazzojni tas-Segretarju tal-Kolonji, ħatru bħala Direttur tal-Biedja. Il-gwerra bdiet, wara ftit, tiħrax u dlonk bdew jinħassu l-effetti u l-ħsarat tagħha fuq il-popolazzjoni tal-Gżejjer ta' Malta, li biċċa minnha kellha tħalli djarha wara li tilfet ħwejjiġha.

Kienu l-aqwa tliet xhur ta' l-attakki ħorox mill-ajru tal-għadu meta l-Gvern deherlu li s-Sur Robert Biasini sata' jkun ta' għajnuna wisq iżjed kbira fil-bżonnijiet ta' emerġenza li kien hawn dik il-ħabta u għalhekk huwa kellu jinfired għal xi żmien mid-Dipartiment tal-Biedja biex jaħdem ta' Uffiċjal "Liaison" bejn il-Logutenent-Gvernatur u l-Kummissjonarji Distrettwali ta' Tas-Sliema, San Ġiljan, l-Imsida, il-Pietà, Birkirkara, il-Gżira, it-Tlitt Irħula u Ħal-Luqa.

F'il-waqt li kellu din il-karika huwa kien ukoll (kif għadu wkoll il-lum) President tal-"Board" tal-Kontroll tal-Qbejjel u President tal-Kumitat li jirregula l-Prezzijiet tal-Prodotti tal-Biedja.

Wara żmien il-Gvern għażlu wkoll bħala Uffiċjal Reġjonali tal-Protezzjon għat-Taqsima Ċentrali tal-Gżira ta' Malta, fejn id-dehen u l-ħidma tiegħu swew ta' għajnuna kbira lill-Gvern fiż-żmenijiet koroħ li sa ftit taż-żmien ilu konna għaddejjin minnhom.

Issa li l-Gvern ra illi ż-żmenijiet tbiddlu għall-aħjar u li jixraq li jarġa' jqiegħed lis-Sur Robert Biasini fil-karika tiegħu ta' Direttur tal-Biedja, aħna kellna l-pjaċir li nerġgħu narawh fostna, jarġa' mill-ġdid jieħu t-tmexxija tad-Dipartiment mis-7 ta' Lulju. Aħna għandna tama qawwija li taħt it-tmexxija tas-Sur Biasini, li dejjem kellu għal qalbu l-progress tal-bdiewa u x-xogħol tal-biedja, id-Dipartiment jimxi 'l quddiem, u, għalkemm il-lum hemm ħafna ċirkustanzi li għadhom ifixklu, bid-dehen u l-ħerqa tiegħu l-Biedja tal-Gżejjer ta' Malta għandha tieħu r-ruħ u tikber fil-produzzjoni ta' l-egħlejjel tagħha, u b'hekk flimkien mat-tama ta' żmenijiet aħjar, li lejhom kuljum qegħdin issa noqorbu, jkollna x-xorti li naraw il-biedja tagħna tgħaddi wkoll 'il quddiem u b'hekk tagħti ħajja ġdida ta' hena u paċi lill-kampanja li minnha jiddependi r-risq ta' din il-Gżira tal-"George Cross."

IL-GHAŻLA TA' TIĠIEĠ TAJBA

(C. Zammit Marmarà, M.B.E.)

ŻIEDA fil-bajd hi ħaġa li sew il-bidwi kemm ukoll id-dilettant jista' jiksibha billi jagħraf jagħżel tiġieġ bajjadin. Ma jservi xejn li wieħed idaħħal razez ġodda ta' tiġieġ jekk ma jkunx jaf jagħmel din il-għażla. Wieħed għandu jkun jaf li wkoll f'razez ta' barra jinsabu tiġieġ li m'humiex bajjadin. Iżda l-bdiewa u d-dilettanti ta' barra jitgħallmu jiskartaw dawn it-tiġieġ. Kif wieħed jara, għaldaqstant, jekk aħna ma nitgħallmux x'inhu n-nuqqas kollu fit-tiġieġ u nitgħallmu kif ingħarfuh, ma jservi xejn li ndaħħlu razez ġodda għax nibqgħu fl-istess ilma li konna qabel.

Fl-artiklu tagħna li ħriġna f' *"Il-Bidwi"* ta' l-1 ta' Ġunju fissirna mill-eħfef li stajna kif wieħed għandu jagħżel il-flieles u jiskarta dawk kollha li juruna li għad ikunu tiġieġ marradin, jew li għad ikunu tiġieġ mhux bajjadin.

Meta nwarrbu tiġieġ li juru li għad ikunu marradin aħna mhux biss inkunu qegħdin neħilsu minn tiġieġ li nitimgħuhom ta' xejn, imma wkoll inkunu qegħdin inwarrbu tiġieġ li għad jistgħu jxerrdu l-mard fuq tiġieġ oħra b'saħħithom.

Wara li nkunu għamilna l-għażla tagħna fil-flieles, kif fissirna fl-artiklu li semmejna, għandna nkomplu nagħmlu **l-għażla tagħna fit-tiġieġ kbar kull sena. Dan l-aħħar għal** ħabta ta' Awissu, jiġifieri qabel ma jnaqqsu mill-bajd. Ibda biex iddur it-tiġieg hekk:—

Ara l-ewwel dawk it-tiġieġ li jlhom ġa sentejn ibidu, jiġifieri dawk li qegħdin fit-tieni staġun li fethu jbidu. Dawn ma jistgħux ifendu fit-tielet sena daqs is-snin ta' qabel, u allura jkun meħtieġ li aħna nżommu minnhom dawk biss li rridu l-bajd tagħhom għal taħt il-qroqqa jew l-inkubatur. Fi ftit kliem għandna nżommu l-isbaħ u lil dawk li wrew illi jbidu wisq iżjed mill-oħrajn.

Tajra li hi ta' min iżommha għar-razza hi dik li fil-għamla ta' ġisimha hi sabiħa u fuq ruħha; li għar-razza tagħha m'għandha nuqqas ta' xejn; li fuq sidirha għandha rix kemm jmiss; li f'dan iż-żmien turi bjuda ta' riġlejha; u li fuq kollox ikollha rasha sabiħa. Ras sabiħa jiġifieri ras b'għajnejn ċari ta' għamla tajba (mhux tawwalija) u wieqfa. Iz-żaqq għandha tkun wiesgħa u ta' daqs tajjeb. M'għandniex x'ingħidu, ftit wisq jew xejn ifendu t-tiġieġ wara t-tielet sena, u min iżomm tiġieġ ta' iżjed minn sentejn—għall-bajd—ikun jagħmel żball kbir.

Issa nmorru għat-tiġieġ ta' sena, jew biex niftiehmu dawk l-għewietaq li għadhom sejrin jispiċċaw l-ewwel staġun tal-bajd. Dawn, il-biċċa l-kbira, ifendu fit-tieni sena, iżda wieħed ikun hemm bżonn li jiskarta minnhom mit-tlieta 'l waħda.

L-ewwel tibda biex twarrab **dawk li jidhirlek li m'hu**miex b'saħħithom bizzejjed. Bħalma għedna qabel, wieħed li jżomm tiġieġ xiplin mhux biss ikun jitmagħħom ta' xejn, iżda jkun ukoll jistieden l-inkwiet billi dawn malajr jieħdu l-ewwel mard li jidher fi staġun, u malajr ukoll ixerrduh fuq oħrajn. Għandek ukoll tiskarta dawk it-tiġieġ li ma humiex ta' l-istess għamla tar-razza tagħhom—jiġifieri ta' ġisem żgħir, jew inkella ta' ġisem goff imxaħħam, ta' saqajn goffi u ħoxnin iżżejjed, u li għandhom rashom imkemmxa u b'għajnejn żgħar.

Tiġieġa tajba għandha tkun liebsa sewwa bir-rix: għandha tkun fuq ruħha sewwa; ukoll fi tmiem l-istaġun l-aptit għandu jkun tajjeb; f'rasha turi ħmura sewwa: għajnejha fuq ruħhom, miftuħa u mhux imtappnin; saqajha jibjadu (jekk oriġinali huma sofor); u li ma tkunx imxaħħma.

Id-dilettant hawnhekk jistaqsi: Jekk tiġieġa tkun saqajha sofor, għaliex għandhom jibjadu?

Wieħed għandu jkun jaf illi dawk il-bċejjeċ tal-ġisem li huma ta' lewn isfar jibdew ukoll jitilfu bil-mod lewnhom skond il-għadd ta' bajd li tbid it-tiġieġa.

Dan ifisser illi tiġieġa li tkun badet ħafna tul l-istaġun ikollha saqajha iżjed bojod minn oħra li badet inqas. Dan jiġri wkoll fil-ġilda, fil-munqar u bnadi oħra. Ukoll iċ-ċirku ta' ġewwa tal-kappell tal-għajn malajr jibjad wara li t-tiġieġa tkun badet xi seba' bajdiet.

Meta t-tiġieġa tieqaf mill-bajd, il-lewn ta' l-ewwel jerġa' jiġi lura bil-mod il-mod.

Il-lewn isfar li jkun hemm fis-saqajn, fil-munqar u fil-ġilda (f'dawk ir-razez ta' saqajn sofor) hu l-istess bħal dak li jinstab fl-isfar tal-bajd. Dan l-isfar jittieħed mill-ikel, bħal mill-qamħirrun u mill-ħaxix u jiġi merfugħ f'ġisem it-tajra.

Meta t-tiġieġa tbid ħafna, dan l-isfar jittieħed mill-organu tal-bajda. Allura dak l-isfar li jkun hemm bil-mod il-mod jibda jispiċċa. Wara li t-tiġieġa tkun badet minn 30 sa 50 bajda il-munqar jibjad għal kollox. Minn dan tagħraf tiġieġa bajjada minn oħra li tbid inqas.

Bi ftit tal-pratka d-dilettant malajr jidra jara d-differenza bejn tiġieġa bajjada u oħra li m'hijiex. Għaldaqshekk id-dilettant, sakemm jidra jagħraf dawn il-punti kollha, għandu jagħmel attenzjoni kbira għall-għajnejn, li huma l-eħfef ħaġa biex wieħed jagħraf minnhom tiġieġ li għad ifendu u oħrajn li ma jfendux.

Għajn żgħira, tawwalija, li tiġi kważi f'nofs ir-ras imdaħħla l-ġewwa, turi mingħajr dubju xejn illi t-tiġieġa mhijiex bajjadija. L-istess ħaġa turi dik ir-ras li għandha għajnejn lura ħafna, biċ-ċirku ta' ma' dwar il-għajn xieref u mdawra b'ħafna tikmix.

Għattuqa li tfendi—għattuqa bajjada—ikollha għajn tonda sabiħa u ċara. Dan tista' iżjed tarah meta tħares lejn ras it-tiġieġa minn quddiem, għax juri li l-għajnejn sbieħ qishom qegħdin ikellmuk u mhux midfuna ġewwa ras it-tajra.

Meta aħna nitgħallmu nagħżlu t-tiġieġ bajjadin, aħna nkabbru ħafna l-għadd ta' bajd li nieħdu f'artna kull sena. Għedna li qatt m'għandna nżommu tiġieġ xjuħ.

Dak li għedna jiswa wkoll ħafna **għal dawk li ma jif**hmux meta jiġu biex jixtru xi tiġieġ. **Fid-dinja hawn min** fin-negozju tiegħu hu onest u daqshekk ieħor hawn min mhux. Għaldaqstant dawk li ma jifhmux għandhom jinqdew biss minn għand nies li għandhom fiduċja fihom jew jitolbu l-għajnuna ta' min jifhem.

TORBIJA TAN-NAHAL

(C. Sant)

ISSA, barra minn dak li għidtilkom fuq il-għalf ġenerali u fuq il-għalf ta' xi trieħ, hemm għalf ieħor li jinħtieġ għal għaġla. F'xi snin li tagħmel xita bikri, jinbet il-Busieq; dan, wara ħamest ijiem jibda jwarrad 'u l-ward tiegħu fih trab tad-darkra (*polline*) addoċċ u għasel ukoll. Meta n-naħal jibda jġib minnu, ir-reġina tkattar fil-bajd u b'hekk in-naħal jiżdied bl-eluf. Issa ma' dan żid il-ġarġir u ż-żahar tal-ħarrub. Ir-reġina tibda żżid fil-bajd u f'xahar il-ġarra jew kaxxa timtela bin-naħal bħalkieku fir-rebbiegħa. Issa, f'xi snin jiġri li jew tieqaf ix-xita għal kollox jew taqa' lupa (*iħtriq qawwi*) li tnixxef kollox u b'hekk jiskarsa l-għasel għalkollox, b'mod li n-naħal isir hekk dgħajjef li jibda jaqa' mix-xehed bħal mitruħ li jġiblek ħniena. Inti tintebaħ dlonk billi tara ħafna naħal quddiem il-bieb donnu nofs mejjet, minn żaqqu 'l fuq, min qiegħed laġenbha, u min jinqaleb. Meta tara hekk, hu ħsieb *bl-akbar għaġla*, għallilu ftit zokkor u meta jiftel, aqbad ħaxixa, xarrabha, iftaħ il-kaxxa u bixx biha fuq it-tilari u fuq in-naħal, imqar lil dak in-naħal li jkun għaxi barra, u hemm tara lin-naħal joħroġ it-tromba barra minn ħalqu biex jilgħaq il-għalf; hawn ibqa' roxx biex kif ikun ħalqu miftuħ taqa' xi taqtira li hu jardagħha.

Meta tara li biċċa minnu beda jittajjar, poġġi l-għalf fil-kaxxa u ħalli x-xogħol f'idejn in-*Nurses*, li fuqhom nitkellmu meta jasal il-waqt. Hekk ukoll irid isir meta jinteraħ bil-ksieħ fid-*dissenterija* u fid-*difterite* li fuqhom insemmilkom meta nitħaddtu fuq il-mard.

Qisu li ma tħallux in-naħal mingħajr *ilma*! Saħta! Il-biċċa l-kbira tal-bdiewa jgħammru n-naħal u jitilquh *għala riħu* bħallikieku telqu qabda sifa taħt ħajt! Eh! x'deni tagħmlulu n-naħal meta tħalluh mingħajr ilma! 'Il quddiem meta nibdew il-grajja tiegħu fuq dak li jagħmel in-naħal u fuq kif trawmuh, ikun jisgħobbikom tassew tal-li tkunu ħallejtu n-naħal tagħkom mingħajr ilma! Skansawh dejjem mill-*Għarqa*.

(Jissokta)

TILQIM TAS-SIĠAR TAL-FROTT

(*C. Zammit Marmarà, M.B.E.*)

XOGĦOL bil-bosta interessanti u fl-istess ħin meħtieġ li jista' jibda jsir issa hu t-tilqim tas-siġar tal-frott bil-qoxra. Il-larinġ, il-lumi, it-tin u l-frott irqiq kollu jista' jitlaqqam b'din il-maniera.

Hu xogħol interessanti għaliex bih siġra tal-frott li mhix għammiela tista' f'qasir żmien tagħmilha għammiela. Siġra li tagħmel frott li forsi hemm aħjar minnu, tista' tagħmilha tipproduċi l-frott li tixtieq inti, u b'hekk b'xogħol ħafif ħafna, inti tara, taħt għajnejk stess, siġra li ftit żmien ilu kienet tagħti ċerta xorta ta' frott, issa tipproduċi frott xort'oħra.

Dan hu wkoll xogħol meħtieġ billi siġar salvaġġi tal-frott tista' tbiddilhom f'siġar għammiela ta' frott tajjeb.

It-tilqim bil-qoxra hu tabilħaqq xogħol meħtieġ. Siġar li tlaqqmu bil-fe'es u ma ħadux fil-bidu tas-sena, issa jistgħu jitlaqqmu bil-qoxra fuq dawk il-friegħi ġodda li rmew mindu ġew imqaċċtin.

Għandna l-ewwelnett ngħidu illi biex dan ix-xorta ta' tilqim jirnexxi, jinħtieġ illi s-siġar ma jkunux bil-għatx. Jekk is-siġar ikunu xotti ħafna u iżjed u iżjed jekk jinzerta jum ta' sħana, allura z-zokk u l-qoxra tas-siġra jkunu neqsin minn dak is-sugu meħtieġ li jkun taħt il-qoxra u li bih it-tilqima tista' *tieħu* u tagħqad ħaġa waħda maz-zokk. Mela jekk irridu li tilqima tieħu sew-wa jinħtieġ li aħna nagħżlu ġurnata meta s-siġar ma jkunux xotti, u biex inkunu żguri minn dan jaqbel ħafna li aħna nsaqqu s-siġar xi ġranet qabel ma tlaqqmuhom.

Biex tieħu qoxra u tlaqqam minnha agħżel siġra b'saħħitha u ħu t-tilqima minn fergħa qawwija. Aħrab dawk is-siġar morda jew li jkollhom xi sinjal tal-"gomma".

Agħżel il-qoxra għat-tilqim min-nofs il-fergħa. Il-qoxra jinħtieġ li jkollha għajn tajba u qawwija. Meta tneħħi l-injam mill-biċċa li qtajt biex tħalli l-qoxra, oqgħod attent li ma taqlax ukoll il-għajn tar-rimja. Jekk il-qoxra li tlaqqam ikollha r-rimja tagħha vojta, u l-laħam ta' din il-għajn tkun qlajtu ma' l-injam li neħħejt, allura dik it-tilqima ma tista' tieħu qatt.

Anqas ma hi ħaġa sewwa li inti taqta' kmieni l-fergħa li minnha se tieħu t-tilqim. Jekk il-fergħa li minnha tlaqqam ma tkunx friska, allura t-tilqima qatt ma tieħu jew bosta minnha tfalli. Mhux biss fuq friegħi torja jista' jsir it-tilqim, iżda wkoll fuq friegħi qodma. Iżda aħna nkunu iżjed għaqlin jekk nagħżlu friegħi torja għaliex fuqhom it-tilqim mhux biss insibuh eħfef, iżda wkoll jaqbad wisq iżjed malajr. L-aħjar tilqim isir fuq friegħi li jkunu ħxuna ta' lapis.

M'għandniex xi ngħidu, jekk trid tirnexxi jinħtieġ-lek:— Jum tajjeb, siġra tajba, tilqima tajba u fuq kollox għodda tajba. L-ebda tilqim ma jista' jsir sewwa b'għodda ħażina.

Għall-irbit tużax spag. Bl-ispag ma tistax torbot sew-wa u l-irbit jagħmel ħsara. Għal dan l-irbit ma hemm xejn aħjar mir-raffja.

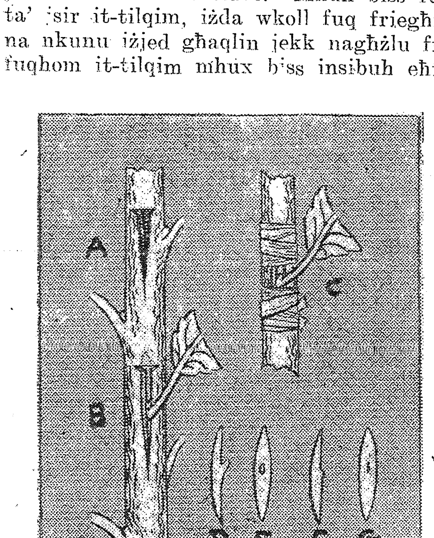

A—Kif ixxoqq is-siġra għat-tilqim.
B — It-tilqima mdaħħla fil-post (Biex iddaħħalha, tmexxiha fil-post mill-biċċa werqa li inti għandek tħalli għal ta' l-apposta).
C—It-tilqima lesta fil-post u marbuta bir-raffja.
D—L-injam maqlugħ, iżda l-injam tal-għajn ġie maqlugħ ukoll.
E—Il-qoxra bil-għajn ħofra. Din it-tilqima ma tiswiex.
F—Injam maqlugħ sewwa bl-injam tal-għajn u li baqa' fil-post.
G—Qoxra tajba.

AVVIŻI

MARD TAL-FNIEK. — Fuq l-avviż li kien ħareġ fil-gazzetti fit-3 ta' dan ix-xahar, id-Dipartiment tal-Biedja jħabbar illi barra mill-Qasam tal-Għammieri, wieħed jista' jitlob u jiddobba, bla ħlas, minn 4 sa 5 ewieq duwa għall-kura tal-muzazz mill-Postijiet tat-Tagħmir tal-Fniek jekk dak li jkun jieħu miegħu flixkun ċkejken jew kunjett tal-ħġieġ.

L-erba' Postijiet tat-Tagħmir tal-Fniek tad-Dipartiment tal-Biedja jinsabu fil-postijiet imsemmijin hawn taħt:

Il-Marsa, Nru. 9, Triq it-Tiġrija; *San Ġiljan*, Nru. 9, Triq Birkirkara; *H'Attard*, Triq il-Gonna ta' Sant'Anton; *Żejtun*, Ġnien Luqa Briffa.

PERMESSI ĠODDA GĦALL-BEJGĦ TA' ĦAXIX U FROTT. — Ngħarrfu lil dawk li jixtiequ jixtru ħaxix u frott mis-"Centres" tal-Ħaxix tal-Gvern biex ibigħuh lill-pubbliku illi huma jistgħu jitolbu permess mingħand il-Pulizija għall-bejgħ tal-ħaxix u frott fid-distrett li jkun imsemmi fil-permess. Dawn il-bejjiegħa l-ġodda jkollhom il-permess li jbigħu kull xorta ta' ħaxix u frott, barra minn patata li għadha tinbiegħ bir-razzjon.

XIRI TA' TITOLI TAL-GWERRA U TAT-TIFDIL

X'GĦANDEK TAGĦMEL BI FLUSEK?

Ixtri Titoli tal-Gvern, in-"National Savings Certificates" (Titoli tat-Tifdil) u d-"Defence Bonds" (Titoli tal-Gwerra).

Dawn it-Titoli jistgħu jinxtraw mill-*Uffiċċju tal-Biedja*, l-Għammieri.

Qiegħed flusek fil-Fergħa tal-Bank tal-Gvern li issa fetaħ fl-*Uffiċċju tal-Biedja*, l-Għammieri.

KUNTRATTI TAL-ĦAXIX. — Għandna l-pjaċir ngħarrfu lill-kumitati kollha tal-bdiewa li l-kuntratti sa jiġu rranġati kif xtaqu huma, jiġifieri: *Tuffieħ tadam*: minflok *quota* fil-ġimgħa sa jkun hemm *quota* għall-ista-ġun. *Pastard u Kaboċċi*, flok bil-ġimgħa l-*quota* tgħodd għal ħmistax-il ġurnata, u l-bdiewa jkunu jistgħu jdaħħlu l-*quota* kollha fl-ewwel ġimgħa jew fit-tieni ġimgħa, jew ukoll biċċa fl-ewwel ġimgħa u l-kumplament fit-tieni ġimgħa. *Qara aħmar, artiċokk u zfunnarija*, il-*quota* tibqa' bil-ġimgħa kif kienet qabel.

PREKAWZJONIJIET KONTRA L-MARDA TAL-LSIEN U TAD-DWIEFER. — Bħala prekawzjoni kontra l-marda tal-Lsien u tad-Dwiefer, il-Gvern raġa' ħareġ xi regolamenti oħra, li huma dawn:

1. Ħadd ma jista' jieħu jew iġagħal li tittieħed ebda bhima (barra minn bhejjem tar-razza taż-żiemel) fil-postijiet li huma msemmijin fil-Gazzetta tal-Gvern Nru. 9230, Notifikazzjoni Nru. 333 ta' l-14 ta' dan ix-xahar.

2. Ħadd ma jista' jieħu għand raħħala jew minn għandhom ebda mogħoż jew ngħaġ.

3. Ħadd ma jista' jwarrab edba prodott tal-bhejjem, demel jew ħmieġ ieħor minn bini fejn hemm il-marda tal-lsien u tad-dwiefer.

4. Kull min għandu l-bini tiegħu mniġġes bil-marda tal-lsien u tad-dwiefer jew li aktarx jista' jiġi f'kuntatt ma' bhejjem imniġġsa ma jistax, taħt ebda ċirkostanzi, jitħalla jidħol fil-Biċċerija tal-Gvern. Dan ir-regolament ma jgħoddx għal biċċiera u impjegati oħra tad-Dipartiment tal-Biedja.

ID-DEMEL U L-LIĠI TAL-MINIMUM

(*C. Zammit Marmarà, M.B.E.*)

Jekk inti tkun qiegħed fil-kampanja u tinzerta ftit ta' rxix, u tħares lejn il-gozz jew gzuz tad-demel li aktarx ikun hemm f'nofs il-għelieqi, inti tara bħal ċpar jew duħħan ħiereġ minnhom u tiela' fl-arja. Dak iċ-ċpar jew duħħan m'hux ħaġ'oħra ħlief Ażotu (jew Nitroġenu), l-iżjed sustanza għalja u meħtieġa għall-prodotti kollha; u b'dankollu l-bidwi, b'nuqqas ta' għaqal, qiegħed iħalli dis-sustanza ttir fl-arja u tintilef.

In-nitroġenu li jkun hemm fid-demel ta' rziezet b'hekk jispiċċa fix-xejn, fil-waqt li biċċa mill-fosfati u putassa jinġarru bix-xita minn ġo d-demel għal ġewwa l-ħamrija sewwa sew taħt fejn ikun dan il-gozz. Meta mbagħad il-bidwi jmur ixerred dak id-demel fir-raba' hu jkun jagħti ħafna materja organika bi ftit putassa u fosfati, u fqira ħafna min-nitroġenu.

Minħabba dis-sistema ħażina ta' kif għal bosta snin kbar ilu jinżamm id-demel tar-rziezet f'artna, ir-raba' tagħna hu bil-bosta nieqes mis-sustanza tan-nitroġenu, u dan naraw kemm hu hekk tabilħaqq mir-riżultati tal-għaġeb li qegħdin jiehdu l-bdiewa mill-użu tad-demel artifiċjali.

Meta l-prodott jibda jikber, hu jieħu mill-art tliet sustanzi bil-bosta meħtieġa, li huma:

Nitroġenu (jew Ażotu), Fosfat u Putassa. Dawn, m'għandniex bżonn ingħidu, huma s-sustanzi prinċipali, għaliex il-prodotti jieħdu wkoll sustanzi oħra; iżda s-sustanzi l-oħra jinsabu bl-abbundanza fit-trab tagħna u fl-arja u aħna m'għandniex għalfejn inħabblu rasna għalihom.

Għalhekk il-prodott ikompli jikber biss sakemm isib biżżejjed mit-tliet sustanzi meħtieġa. Meta tonqos waħda minn dawn is-sustanzi, il-prodott ma jibqax jikber; jinstamat u jimrad, jew jibqa' żgħir u ma jagħtix kemm imissu.

Dal-pont jiħtieġ li l-bdiewa jifhmuh sewwa, u għalhekk, biex jifhmuh żgur, ejjew nieħdu eżempju:

Bidwi sejjer jiżra' patata, u demmel ir-raba' bid-demel ta' rziezet. Issa nagħtu kas li bid-demel li ta f'dan ir-raba' hemm dawn is-sustanzi: —

Nitroġenu biżżejjed għal prodott ta' 20 qantar patata.

Fosfati biżżejjed għal prodott ta' 50 qantar patata.

Putassa biżżejjed għal prodott ta' 80 qantar patata.

Mela skond ma naraw, il-bidwi ma jistax jieħu iżjed minn 20 qantar patata. Għaliex? Għax fir-raba' hemm biss sustanza ta' nitroġenu għal prodott ta' 20 qantar, u mhux iżjed. L-ebda prodott ma jista' jgħaddi 'l quddiem meta waħda minn dawn is-sustanzi tkun nieqsa, u l-ebda żieda ta' fosfati jew ta' putassa ma tista' tingħata biex tpatti għan-nuqqas ta' oħra.

Minħabba l-mod kif inżommu d-demel aħna, u billi dan hu dejjem nieqes min-nitroġenu, allura nistgħu naraw kemm hu ta' ġid kbir għalina meta, barra mid-demel ta' rziezet, nagħtu wkoll is-Sulfat ta' l-Ammonja.

Il-prodotti kollha jikbru skond il-liġi tal-minimum jew il-liġi tan-nuqqas, jiġifieri li huma jmorru ma' l-inqas sustanza li jkun hemm fil-ħamrija. Billi l-prodotti mhux kollha jiħtieġu l-istess kwantità mit-tliet sustanzi, billi biċċa jridu iżjed putassa, biċċa iżjed fosfati, u l-biċċa l-kbira iżjed nitroġenu, għaldaqshekk aħna nagħmlu tajjeb ħafna meta ma nikkultivawx l-istess xorta ta' prodott staġun wara l-ieħor.

Aħna jidhrilna li nkunu nagħmlu sewwa ħafna jekk inwissu lill-bdiewa biex id-demel iżommuh aħjar u kif tittlob is-sengħa.

1. Id-demel għandu jinżamm f'miżbla magħmula apposta għamla ta' fossa bil-qiegħ tas-siment imżerżaq lejn ġenb wieħed mnejn, b'mezz ta' toqba, jista' jnixxi l-ilma mill-miżbla għal ġo ħofra żgħira li tkun iżjed fil-fond, jew biex niftieħmu, li l-wiċċ tagħha jiġi bi dritt (livell) mal-qiegħ imżerżaq tal-miżbla.

2. L-awrina tal-bhejjem hu demel tajjeb daqs kemm hu tajjeb il-ħmieġ, iżda dawn it-tnejn għandhom jitħalltu flimkien.

3. Id-demel m'għandux jitħalla mikxuf. Meta hemm ħafna likwidu, allura tista' żżid miegħu ħamrija, trab, żibel, fdal tal-ħaxix jew ħwejjeġ oħra biex ma titlifx il-likwidu bit-tnixxija. Meta tasal għoli biżżejjed għattih bit-trab; jekk jisħon wisq fis-sajf xarrbu ftit.

4. Qanqal id-demel mill-inqas li tista'. Malli tiġbru minn taħt il-bhejjem aħżnu malajr fil-miżbla. La tħallihx mikxuf għax-xita. Għattih bit-trab għax dan jixrob is-sustanza ta' l-Ammonja li jkun fih, li soltu tintilef fl-arja, u b'hekk ikollok demel tajjeb.

5. Tqanqalx id-demel qabel tiġi bżonnu. Malli tqanqlu kun pront ferrxu u agħżqu. Tħallihx fi gzuz 'il hemm u 'l hawn.

6. L-arja, ix-xemx u x-xita jagħmlu ħsara kbira lid-demel; ħarsu minnhom kollha.

7. Ixħet kemm tista' tiben, ħuxlief u ħwejjeġ hekk taħt il-bhejjem. Dawn iżommu l-bhejjem aħjar, fix-xitwa jżommu l-bhejjem iżjed sħan, lilek jagħtik demel aktar u jnaqqas it-telf mis-sustanzi tiegħu.

———: x: ———

IT-TISQIJA TAS-SIĠAR

(*C. Sant*)

Xuħud isaqqu s-siġar bla ma jqisu li bit-tisqija minflok ġid jistgħu jkunu qegħdin jagħmlulhom id-deni. Is-siġar malli jħossu t-tira jxenxlu l-egħruq, u, għalhekk, jekk inti tagħmlilhom ħofra—konka—fil-wiċċ, ix-xniexel ta' l-egħruq malli jaraw l-arja, l-iktar fis-sajf b'dik ix-xemx li tisreġ, wara ftit żmien jidbielu. L-iktar jekk int ma tibqax issaqqi sikwit.

Il-konka li tħaffer trid tkun fonda skond il-kobor tas-siġra, u għandek tagħti tisqija sewwa li tinżel fil-fond biex l-egħruq u t-tira jinżlu 'l isfel u b'hekk is-siġra titqawwa u t-tira tibqa' għal żmien twil ma' l-egħruq tas-siġar. Aħjar tagħti tisqija darba fil-fond bix-xaba' milli ssaqqi kuljum ftit ftit u fil-wiċċ! Araw kemm hu hekk. Jekk inti tħawwel żarġuna tad-dwieli u tgħaddasha fi ftit trab, kemm-il darba din ma ssibx xi qiegħ jew dagħbien, hija tarmi xi rimi, imma jekk int ma ssaqqihiex ta' spiss tinxef, f'qasir il-għomor. Dan m'niex jiġi? Għax fejn hemm ftit trab, it-tira tinxef malajr u l-egħruq ikunu fil-wiċċ u għalhekk ir-rimi jmut malajr ukoll. Mela m'għandniex bżonn ngħallem biex igħallimna fuq dil-ħaġa, għax l-istess natura turina l-ħtieġa tat-tisqija fil-fond.

Barra minn dan, huwa wisq ta' fejda li kull meta ssaqqi darba, tnejn, tlieta, u tara li s-siġra bdiet tqawwi r-rimi tagħha, tonqox il-konka b'lexxuna, u tqis li kemm jista' jkun ma taqtax għeruq, u l-iktar meta s-siġra tkun għadha xitla. Hawn trid tibża' mqar għax-xniexel l-iktar irqaq għax min għadu qed jitrabba jrid ħafna żegħil. Wara li tonqox il-konka bis-sabar kollu, qis li tordomha sewwa bil-ħamrija u madwarha tgħaddih u tonqxu wkoll sewwa għax b'hekk it-trab jibqa' "mitbuq" b'mod li l-arja ma tistax tinfdu u tnixxef dik it-tira ta' madwar ix-xitla jew siġra. B'hekk, barra milli ssalva t-tira, kif għedna, tkun qed tagħmel ġid ieħor lis-siġar, billi fil-waqt li tonqox tkun qed iddaħħal ukoll fil-ħamrija l-aqwa ħaġa fejjieda, l-"Ossiġenu", li mingħajru s-siġra ma tistax tgħix b'saħħitha.

Dan ix-xogħol jaqbel li tagħmlu ma' dħul il-lejl biex megħjun mis-sried tal-lejl u min-nida jibqa' nieżel 'l isfel u mhux jinxef bis-sħana tax-xemx f'kemm ilna ngħidu.

It-tisqija li ssaqqu fil-għaxija hija ta' vantaġġ hekk kbir li kull tisqija tiswa daqs erba' li tagħtu f'ħin ix-xemx.

Qisu li meta tordmu ma tħallux trab imxarrab jittawwal lix-xemx. Jekk tħallu trab imxarrab mikxuf tagħmlu ħażin ferm għax in-nixfa tal-wiċċ tiġbed l-umdità ta' taħt. Jagħmel wisq tajjeb min malli jordom, kif għedna, igħatti b'xi ħaġa l-konka jew bejta biex it-tira ma tinxifx.